

THE ANALYSIS OF THE CHERNOBYL LEGISLATION FROM THE POSITIONS OF THE ORGANIZER OF PUBLIC HEALTH SERVICES

Pishchikov V.A.

АНАЛІЗ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПОЗИЦІЙ ОРГАНІЗАТОРА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

ПИЩИКОВ В.А.

Головне управління охорони здоров'я та медичного забезпечення населення КМДА, Інститут екологічної патології людини, м. Київ

АНАЛИЗ

ЧЕРНОБЫЛЬСКОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
С ПОЗИЦИЙ ОРГАНИЗАТОРА
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Пищиков В.А.

С позиций организатора здравоохранения, который продолжительное время причастен к разноуровневому решению "чернобыльских" проблем, освещены основные положения и механизмы реализации соответствующего законодательства.

THE ANALYSIS OF THE
CHERNOBYL LEGISLATION
FROM THE POSITIONS
OF THE ORGANIZER
OF PUBLIC HEALTH SERVICES
Pishchikov V.A.

The substantive provisions and mechanisms of realization of the corresponding legislation are shined from the positions of the organizer of public health services, who long time is involved participating to the decision of "Chernobyl" problems.

Перший закон щодо соціального захисту потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи було прийнято ще за часів Української РСР, а Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" було схвалено Верховною Радою України у 1992 році. 1996 року побачила світ його нова редакція. З того часу прийнято цілу низку окремих змін та доповнень до зазначеного закону, які стосуються переважно з'ясування додаткових пільг і компенсацій та поширення їх на членів сімей потерпілих. Однак не зроблено ґрунтовних змін, на підставі яких визначається статус потерпілих жителів різних зон радіоактивного забруднення залежно від дозового навантаження, отриманого за життя, зокрема зони посиленого радіоекологічного контролю. Вважаємо за недоцільне видачу посвідчень потерпілим дітям, народженим від батьків, яких віднесено до четвертої категорії (мешканців зони посиленого радіоекологічного контролю). Оскільки найбільша кількість населення проживає саме у цій зоні, з часом серед дитячого потерпілого населення будуть переважати діти, народжені від батьків, що належать до четвертої категорії. Згідно з даними збірки "Загальнодозиметрична паспортизація населених пунктів України, які зазнали радіоактивного забруднення після Чорнобильської аварії. Узагальнені дані за 1998 та 1999 рр. Збірка 8" (Київ, 2000), річне дозове навантаження на жителів цієї зони становить соті частки мілізіверта (мЗв). Зону посиленого радіоекологічного контролю було визначено для контролю та унеможливлення перевищення щорічної ефективної еквівалентної дози опромі-

нення у 0,5 мЗв або за життя у цій зоні 70 мЗв. Таким чином, дорослі особи з четвертої зони за даними паспортизації "вкладаються" у дозові межі, і діти, народжені від них, реально не можуть спадково отримати опосередкованого впливу радіації.

Водночас Міністерство охорони здоров'я завжди наполягало на продовженні дії посвідчень потерпілих у дітей, які народилися від постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи батьків, для спостереження за станом їхнього здоров'я протягом життя шляхом щорічних медичних оглядів та вибіркового поглибленого обстеження в умовах спеціалізованих медичних закладів (зокрема дітей, народжених від "ліквідаторів" з встановленою дозою опромінення).

Раніше було розроблено проект наказу на зміну наказу МОЗ України від 17.05.1997 р. № 150 "Про затвердження нормативних актів щодо хвороб, при яких може бути встановлений причинний зв'язок з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС", зареєстрованого Мініюстом України 26.09.97 за № 448/2252, де точно наведено категорії потерпілих, яким встановлюється причинний зв'язок за тими чи іншими хворобами.

Вочевидь внесення окремих змін та доповнень до Закону України "Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" не зможе комплексно вирішити питання соціального захисту потерпілого населення. Закон вимагає цілковитого перегляду та корекції відповідно до сучасного соціально-економічного стану країни для уникнення у майбутньому невідповід-

ностей з діючими нормативно-правовими актами та обмеження фінансування пільг і компенсацій.

Як відомо, захист від наслідків Чорнобильської катастрофи здійснюється за трьома напрямками: протирадіаційним, соціальним і медичним. Протирадіаційний базується на встановленні рівнів радіоактивного забруднення та дозових меж, на проведенні різноманітних контрзаходів, спрямованих на зменшення опромінення. Соціальні заходи скеровані на встановлення і надання пільг та компенсацій, а медичні — на проведення щорічних медичних оглядів, лікування, оздоровлення, аналіз та оцінку здоров'я потерпілих.

Вважаємо, що найважливішим досягненням України у вирішенні проблем соціального захисту потерпілих є створення необхідної для реалізації нормативно-правової бази.

Пригадаймо, що вже у першій половині дня 26 квітня 1986 року було створено спеціальну Урядову комісію СРСР. Одним з основних напрямків діяльності Урядової комісії була розробка і реалізація заходів для локалізації та ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, охорони здоров'я і надання допомоги населенню.

Для виконання робіт з реалізації рішень, що приймалися Урядовою Комісією, були залучені співробітники підприємств, установ, міністерств і відомств Української РСР та інших республік Радянського Союзу, незалежно від відомчої приналежності. Для виконання цієї роботи були задіяні військові частини Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Комітету державної безпеки, а також військовозобов'язані, звільнені у запас.

У 1986-1987 рр. приймаються постанови, які передбача-

ють заходи для створення нормальних умов життя і діяльності у населених пунктах, що знаходяться поблизу з 30-км зоною ЧАЕС. До 1990 р. вирішення практично всіх соціальних питань з проблем ліквідації наслідків аварії Чорнобильської катастрофи в Україні здійснювалися на підставі численних постанов і рішень, прийнятих союзними органами.

Одним з перших рішень Верховної Ради УРСР дванадцятого скликання була "Постанова про додаткові заходи по оздоровленню дітей, що проживають у зоні наслідків аварії на ЧАЕС" від 25 березня 1990 року (№ 8-XII), а 1990 рік був проголошений роком оздоровлення дітей, які мешкають на територіях, що потерпіли від аварії на ЧАЕС.

Верховна Рада УРСР звернулася до Верховних Рад союзних республік, урядів інших країн і до закордонних українських громад з проханням надати посильну допомогу у лікуванні й оздоровленні дітей України. Колективом підприємств, громадським організаціям, що мали власні бази відпочинку, було запропоновано поступитися своїми інтересами заради людей, яким була необхідна допомога. Верховна Рада УРСР звернулася до населення екологічно чистих територій України з проханням прийняти у свої родини на відпочинок матерів з дітьми із забруднених територій.

Урядом, місцевими органами влади і керівництвом реалізувалися заходи, спрямовані на зменшення впливу на здоров'я людей радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Була розроблена і реалізована Державна програма негайних заходів з подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС в Українській РСР на 1990-1992 роки.

Незважаючи на проведені роботи ситуація у забруднених районах залишалася надзвичайно складною. Загострювалися проблеми, пов'язані з відсутністю детального обстеження території й оцінкою радіаційної обстановки, всебічним та об'єктивним інформуванням населення про радіологічну ситуацію, невиправданим затягуванням розробки республіканської концепції безпечного

проживання людей на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення. Донині не визначено статус 30-км зони й інших забруднених територій, не забезпечено надійний соціальний захист потерпілих внаслідок аварії. Не виконувалися рішення з забезпечення населення забруднених територій "чистими" продуктами харчування і дозиметричними приладами, оздоровлення та лікування людей, будівництва житла й об'єктів соціальної сфери, вирішення інших невідкладних завдань.

Ситуацію, що склалася, було детально проаналізовано створеною Комісією Верховної Ради УРСР з питань Чорнобильської катастрофи й обговорено на сесії Верховної Ради 1 серпня 1990 року. У числі термінових заходів для захисту громадян України від наслідків Чорнобильської катастрофи було передбачено вирішення принципово нових задач:

□ створення Національної комісії радіаційного захисту населення України (НКРЗ);

□ проголошення України зоною екологічного лиха.

Було визнано за необхідне створити в апараті уряду, відповідних міністерств, у Житомирській, Київській, Рівненській, Чернігівській, Волинській, Черкаській, Вінницькій, а за необхідності — в інших областях спеціальні підрозділи, поклавши на них забезпечення організації роботи з подолання і ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, а також стихійних лих інших надзвичайних ситуацій.

Наприкінці 1990 року Комісією Верховної Ради з питань Чорнобильської катастрофи, урядом, Академією наук України, громадським об'єднанням "Союз Чорнобиль" були підготовлені проекти Концепції проживання населення на території з підвищеним рівнем радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, законів "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" і "Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Метою прийнятої Концепції є "зменшення негативного впливу Чорнобильської катастрофи

на здоров'я населення", а "базовий принцип Концепції полягає у тому, що для критичної групи населення (діти 1986 року народження) величина ефективної дози додаткового опромінення, пов'язаного з Чорнобильською катастрофою, не повинна перевищувати 1,0 мЗв (0,1 бер) на рік і 70,0 мЗв (7 бер) протягом життя понад дозу, що одержало населення у доварійний період у конкретних природних умовах".

Нині питання соціального захисту потерпілих від катастрофи регулюються Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", прийнятим 29 лютого 1991 року. У наступні роки до нього вносилися зміни і доповнення. Було визначено дві групи осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Першу склали учасники ліквідації наслідків аварії, що брали участь у ліквідації аварії і її наслідків. Другу — потерпілі від катастрофи, тобто громадяни, у тому числі діти, які підпали під вплив радіаційного опромінення внаслідок аварії.

Прийняття Концепції і законів України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" і "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" дозволило законодавчо закріпити зони радіоактивного забруднення, залежно від ступеня можливо негативного впливу на здоров'я населення, визначити критерії і першочерговість відселення, створити контроль над безпечним проживанням, упорядкувати життя на забруднених територіях. Кожному потерпілому внаслідок Чорнобильської катастрофи держава гарантувала надання пільг, компенсацій залежно від установленної категорії.

Для підвищення статусу органа державного управління, який займався рішенням Чорнобильських проблем, за пропозицією Комісії з питань Чорнобильської катастрофи Законом "Про перелік міністерств і інших центральних органів державного керування УРСР" від 13 травня 1991 року

ПРОБЛЕМИ ЧОРНОБИЛЯ

(№ 10306-ХП) на базі Державного комітету з питань Чорнобильської катастрофи було створено Міністерство України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Пізніше Указом президента України "Про зміни у системі центральних органів виконавчої влади України" від 26 липня 1996 року № 596/96 було створено Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій на базі Міністерства України з питань захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і Штабу цивільної оборони України.

З прийняттям "чорнобильських" законів виникло питання про фінансування всієї Чорнобильської програми. Постановою Верховної Ради України "Про проект Республіканського бюджету України на I квартал 1992 року" від 20 грудня 1991 року № 2006-ХП у складі Республіканського бюджету на 1992 рік створено Фонд для реалізації заходів для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення з направленням до цього Фонду внесків підприємств і господарських організацій (незалежно від підпорядкованості і форм власності) у розмірі 19 відсотків до фонду оплати праці (фонд заробітної плати) зі співвіднесенням відрахованих сум на собівартість продуктів (робіт, послуг), а Постановою Верховної Ради "Про порядок введення у чинність Закону України "Про оподаткування підприємств і організацій" від 21 лютого 1992 року № 2147 — XII з 01.03.1992 р. відраховання до зазначеного фонду були встановлені у розмірі 12 відсотків.

Верховною Радою України було прийнято Закон "Про формування Фонду для реалізації заходів для ліквідації наслідків Чорнобильської ката-

строфи і соціального захисту населення" № 386/97-ВР від 20.06.1997 р., відповідно до якого у складі Державного бюджету створено Фонд для реалізації заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту цього Фонду. Ставка збору становила десять відсотків від об'єкта оподаткування зі співвіднесенням сплачених сум на валові витрати обороту платника збору.

Указом президента України "Про деякі зміни в оподаткуванні" від 07.08.1998 р. № 857/98 починаючи з 1 січня 1999 року було зупинено відправлення збору у Фонд для реалізації заходів для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення. Указом було встановлено, що фінансування витрат на реалізацію заходів для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, у тому числі завдяки збільшенню бюджетних надходжень від розширення податкових баз.

Верховною Радою України також було прийнято Закон "Про формування, порядок надходження і використання коштів Фонду для реалізації заходів для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення" № 1445-П1 від 10.02.2000 р.

Значну роль у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи зіграли роботи, що були виконані відповідно до союзно-республіканської програми негайних заходів з ліквідації аварії на ЧАЕС, яка була затверджена Постановою Ради Міністрів СРСР № 1312 від 19.12.1990 р. "Про затвердження державної союзно-республіканської програми по охороні здоров'я дітей від

лідків Чорнобильської катастрофи є головним принципом її формування та подальшої реалізації.

Таким чином, пріоритетними напрямками мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи є

□ збереження здоров'я людей, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи;

□ посилення і підтримка бар'єрів радіаційної безпеки, радіаційний захист населення на забруднених територіях, обмеження поширення радіонуклідів із зони відчуження;

□ соціальний захист населення й економічна реабілітація забруднених територій, переведення їх до категорії "чистих".

Досвід виконання вітчизняного законодавства засвідчив, що стратегічні завдання з соціального захисту громадян, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, були визначені правильно. Пріоритетно під захист були взяті безпосередні учасники ліквідації аварії на ЧАЕС, найбільш уразливі когорта населення (інваліди і діти), інші жителі населених пунктів на забрудненій території.

В останні роки Верховна Рада України через зниження загального обсягу Державного бюджету України була змушена, за пропозицією уряду, призупинити дію низки статей Закону "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", проте фінансування основних пріоритетів соціального захисту потерпілих вдалося забезпечити.

Планомірно створюється законодавча база з загальних питань радіаційної безпеки і протирадіаційного захисту населення. Ще у 1994-1995 рр. Верховною Радою України було затверджено і введено у дію "Концепцію державного регулювання безпеки і керування ядерною галуззю", закони "Про використання ядерної енергії і радіаційний захист" і "Про поведінку з радіоактивними відходами". У 1998 році введено у дію Закон України "Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань" (затверджений 14.02.1998 р.) і "Норми радіаційної безпеки України — НРБУ-97". Вперше в Україні з початку використання ядерної енергії, в основному, створено правову і законодавчу бази з питань використання

ядерної енергії та протирадіаційного захисту населення, які стали основою системи ядерного законодавства.

З прийняттям чорнобильського законодавства була створена основа для вирішення наукових, соціальних, психологічних і правових проблем, що дозволило почати розробку і реалізацію комплексу широкомасштабних заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Це зменшило соціально-політичне напруження, яке склалося у 1989-1990 роках у зв'язку зі зволіканням у здійсненні необхідних захисних заходів, відсутністю системи встановлення пріоритетів і контролю над їхнім дотриманням.

У профільному комітеті Верховної Ради України (вже не одного скликання!) обговорюються напрямки пошуку додаткових джерел фінансування Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", а саме:

□ кредитування на поворотній основі цілого ряду заходів — відновлення родючості ґрунтів та їх дезактивації, будівництва і реконструкції об'єктів виробництва тощо;

□ перехід на фінансування об'єкта "Укриття" за рахунок коштів, не пов'язаних з Фондом для здійснення заходів ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення;

□ продовження практики призупинення деяких статей Закону "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Першим законодавчим актом у вирішенні проблем радіаційного захисту населення став Указ Президії Верховної Ради СРСР від 03.03.1988 р. "Про кримінальну відповідальність за незаконні дії з радіоактивними матеріалами". Відповідно до нього та у зв'язку з участю СРСР у Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу, прийняттям Указом Президії Верховної Ради УРСР були внесені доповнення та зміни до Кримінального кодексу УРСР. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.01.1990 р. "Про відповідальність за порушення вимог, спрямованих на поліпшення екологічної обстановки

впливу наслідків Чорнобильської катастрофи на 1991-1995 роки". Для реалізації зазначених заходів урядом України 02.09.1993 р. прийнято Концепцію Національної програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту громадян на 1994-1995 р. і на період до 2000 року (№ 3421-XII), яка була підготовлена Мінчорнобилем України.

Відсутність систем визначення пріоритетів і контролю над їх дотриманням призвели до багатьох недоліків при реалізації Національної програми ліквідації наслідків катастрофи у попередні роки. Потім Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи внесено на розгляд уряду "Національну програму мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи на 2001-2005 роки і до 2010 року", підготовлену міжвідомчою робочою групою. Зараз продовжується більш тривалий етап мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, протягом якого необхідно реалізувати програми подальшої соціальної, медичної і психологічної реабілітації населення, в основному закінчити радіаційну й економічну реабілітацію найбільш потерпілих населених пунктів і територій.

Необхідно виважено й об'єктивно оцінити ефективність реалізованих контрзаходів і на основі отриманих результатів планувати та провадити подальшу роботу. В умовах нестачі економіки можливість держави з фінансування Національної програми зменшуються. Тому визначення пріоритетів фінансування найбільш важливих завдань Національної програми мінімізації нас-

в Українській РСР" вперше ввелося обов'язкове оприлюднення відомостей про радіаційну обстановку, адміністративна та кримінальна відповідальність за утаювання або навмисне перекручення службовою особою відомостей про стан радіаційної обстановки, захворюваності населення у районах забруднення; порушення вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; службових осіб та громадян за виробництво, заготівлю, реалізацію сільськогосподарської продукції, що містить радіоактивні речовини понад гранично допустимі рівні.

На початку 1991 року прийнято та введено у дію "Концепцію проживання населення на територіях Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи", закони "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" та "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи". Ці акти стали фундаментом національного законодавства, яким регулювалися важливі питання радіаційного, соціального та медичного захисту. Загалом питання медичного забезпечення базувалися на поглибленні існуючої системи диспансерного медичного нагляду з формуванням сітки спеціалізованих закладів радіаційного захисту потерпілих. На базі існуючого Всесоюзного розподільного реєстру на осіб, які зазнали дії радіації у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС, МОЗ УРСР створює Державний (національний) реєстр України. У державі було розгорнуто широку діяльність з розробки та введення у дію підзаконних актів для реалізації визначених законодавством вимог та положень.

Надзвичайна актуальність вирішення проблем, обумовлених Чорнобильською катастрофою, знайшла відображення в Основному Законі України — Конституції України, прийнятій на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Зрозуміло, накопичення нових наукових даних про наслідки Чорнобильської катастрофи, по-

гіршення стану здоров'я ліквідаторів і потерпілого населення, багато інших факторів потребують подальшої роботи з вдосконалення законодавства з питань захисту потерпілих. Першочерговою залишається проблема захисту здоров'я населення. І тут принципово "втручаються" економічні моменти.

"Узагальнення проблем, пов'язаних з аварією на ЧАЕС, свідчить про те, що необхідно принципово змінювати стратегію захисту здоров'я населення на забруднених територіях. Насамперед, забезпечити реабілітацію виробничої і соціальної активності населення як основи підвищення економіки сім'ї, тобто покращання здоров'я. Найбільшими проблемами у цьому будуть інформаційні, вирішення яких потребує нетрадиційних, науково обґрунтованих підходів і рішень" [2].

Чорнобильське законодавство, попри всю його високу гуманістичну спрямованість, має суттєві недоліки [3]:

- містить внутрішні суперечності;

- у ньому відсутні дієві внутрішні механізми адаптації до змін радіаційної ситуації на забруднених територіях;

- розміри передбачених ним пільг і компенсацій не є достатньо обґрунтованими з точки зору протирадіаційного захисту;

- загальна вартість реалізації всіх його положень несумісна з економічною спроможністю Української держави;

- його положення щодо компенсації перевищення основної дозової межі опромінення не відповідають ядерному законодавству України, чим порушується принцип соціальної справедливості, тому не стало достатньо ефективним засобом подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Загалом слід наголосити на поєднанні проблем і шляхів їх вирішення щодо еколого-біологічної безпеки й забезпечення життєдіяльності власне *homo sapiens*.

Так, стан біоти на забруднених радіонуклідами територіях вимагає спеціального моніторингу, мета якого полягатиме у випереджувальній оцінці ризиків для біорізноманіття та у розробці методів відвернення негативних змін у генофонді флори і фауни.

Дослідники вважають [3], що предметну увагу слід приділити контролю над расоутворенням фітопатогенних мікроорганізмів, що необхідне з огляду на виниклі тенденції у появі особливо вірулентних форм мікроміцетів та вірусів. "Через 20 років після Чорнобильської катастрофи на Поліссі ще залишається більше сорока населених пунктів, де радіоактивність цезію-137 у молоці перевищує рівні 100 Бк/л (ДР-97) у 5-15 разів, і понад 200 населених пунктів, де рівень радіоактивності забруднення молока у значній кількості (близько 70%) приватних господарств постійно перевищує ДР-97". Дотепер особливо гостро стоїть проблема забезпечення "чистими" продуктами харчування дітей.

Важливі зоотехнічні заходи — застосування кормових домішок (ефективність фероцину у зменшенні радіоактивного забруднення продукції — 2-7 разів), відгодівля тварин "чистими" кормами (до 10 разів). Не менш важливі агротехнічні заходи: проведення поверхневого та докорінного поліпшення луків (ефективність — 1,5-2 рази), вапнування ґрунтів (1,5-2 рази), меліорація, зміна землекористування. І всі ці заходи, звичайно ж, потребують адекватного нормативно-правового забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ядерне законодавство: збірник нормативно-правових актів. — К., 1998. — 608 с.
2. Сердюк А.М., Лось І.П. Информационные проблемы Чернобыльской аварии // Тезисы Международ. конф. "Двадцать лет Чернобыльской катастрофы. Взгляд в будущее" (24-26.04.06). — К., 2006. — С. 163-164.
3. 20 років Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє. Національна доповідь України. — К.: Атіка, 2006. — 224 с.